

„Ocena świadomości ekologicznej rolników w kontekście stosowania integrowanej ochrony roślin” - badanie ankietowe

Obowiązek stosowania zasad integrowanej ochrony roślin przez wszystkich profesjonalnych użytkowników środków ochrony roślin, w Polsce oraz pozostałych państwach członkowskich UE obowiązuje od dnia 1 stycznia 2014 r. W zarysie, stosowanie integrowanej ochrony roślin polega na wykorzystywaniu wszelkich dostępnych metod ochrony roślin przed organizmami szkodliwymi, w szczególności metod niechemicznych, minimalizujących ryzyko zagrożenia dla zdrowia ludzi, zwierząt oraz dla środowiska.

Tak brzmi teoria. A jakie podejście do integrowanej ochrony roślin mają sami rolnicy. Próbą odpowiedzi na to pytanie jest ankieta „Ocena świadomości ekologicznej rolników w kontekście stosowania integrowanej ochrony roślin”. Badanie to wykonane zostało na potrzeby koordynacji prac w zakresie integrowanej ochrony roślin przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu. Ankieta została przeprowadzona w ostatnich miesiącach 2014 r., pod koniec pierwszego roku powszechnego i obowiązkowego stosowania integrowanej ochrony roślin. W badaniu wzięło udział tysięcy rolników z całego kraju.

W poniższym artykule przedstawione zostaną najważniejsze wnioski z wyników badania, dotyczące najistotniejszych kwestii związanych z oceną świadomości rolników w zakresie stosowania integrowanej ochrony roślin.

W zasadniczym pytaniu dotyczącym sformułowania terminu „integrowana ochrona roślin”, większość z rolników (60%) stwierdziła, że polega ona na „wykorzystaniu wszystkich dostępnych środków i metod ochrony roślin, w szczególności metod nie chemicznych, w sposób minimalizujący zagrożenie dla ludzi, zwierząt i środowiska”. 32% badanych określiło ją jako „ochronę roślin w oparciu o czynniki zmniejszające do minimum stosowanie chemicznych środków ochrony roślin”. Pojawiły się również stwierdzenia, że jest to „ochrona zgodna z naturalną vegetacją roślin z minimalną ingerencją człowieka”, „ograniczenie chemicznej ochrony roślin przez prawidłową agrotechnikę” czy „taki sposób ochrony roślin, który pozwoli na produkcję zdrowej żywności, poprawę jakości produktów rolnych”.

W pytaniu oceniającym najbardziej trafne określenie założeń integrowanej ochrony roślin, najczęściej padające stwierdzenia to:

- sposób ochrony roślin przed organizmami szkodliwymi, polegający na wykorzystaniu wszystkich dostępnych metod ochrony roślin, w szczególności metod nie chemicznych - 24 %;

- sposób ochrony roślin pozwalający ograniczyć stosowanie chemicznych środków ochrony roślin do niezbędnego minimum i w ten sposób ograniczyć presję na środowisko naturalne oraz chroni bioróżnorodność środowiska rolniczego - 21%;

- sposób ochrony roślin wykorzystujący w pełni wiedzę o organizmach szkodliwych dla roślin (w szczególności o ich biologii i szkodliwości) w celu określenia optymalnych terminów dla podejmowania działań zwalczających te organizmy - 20%;

Pozostałe, mniej liczne, odpowiedzi to: „sposób ochrony roślin minimalizujący zagrożenie dla zdrowia ludzi, zwierząt oraz dla środowiska”, „sposób ochrony roślin wykorzystujący naturalne występowanie organizmów pożytecznych, w tym drapieżców i pasożytów organizmów szkodliwych dla roślin”. Wielu z rolników wskazało wszystkie te stwierdzenia prawidłowo opisujące założenia integrowanej ochrony roślin.

Rolnicy, określając podstawowy cel stosowania integrowanej ochrony roślin, spośród wskazanych, tj. „ochrona środowiska naturalnego”, „zapewnienie zdrowia ludzi”, „ograniczenie stosowania chemicznych środków ochrony roślin”, w większości uznali, że wszystkie te cele w pełni oddają zasadność założeń integrowanej ochrony roślin.

W pytaniu dotyczącym określenia korzyści jakie niesie ze sobą stosowanie integrowanej ochrony roślin, padły odpowiedzi na równi traktujące względy ekonomiczne, środowiskowe oraz poprawy jakości i zdrowotności produktów rolnych.

Jak wynika z badania, większość (77%) jest świadoma powszechnego i obowiązkowego stosowania integrowanej ochrony roślin. Zdecydowana większość z nich (87%) wskazuje datę 1 stycznia 2014 roku jako datę wejścia w życie tego obowiązku.

Rolnicy pytani o zasadność powszechnego obowiązku stosowania zasad integrowanej ochrony roślin, w większości (80%) udzieliło odpowiedzi twierdzącej wskazując, że działanie takie wpłynie na poprawę jakości i zdrowotności produktów rolnych, zostanie ograniczona ilość stosowania chemicznych środków na polach, zapewni to większe bezpieczeństwo żywności. 20% z badanych, będący odmiennego zdania, jako swój główny argument przedstawia, iż gospodarowania zgodne z zasadami integrowanej ochrony roślin powinno być dobrowolne i wynikać przede wszystkim ze świadomości a nie nałożonego obowiązku.

Badani próbując określić swój stan wiedzy w zakresie stosowania integrowanej ochrony roślin, w większości (64%) wskazują, że ich wiedza w tej dziedzinie jest wystarczająca, jednakże są otwarci na poszerzenie swojej wiedzy, uzyskania dodatkowych, bardziej szczegółowych informacji, chętnie też będą brać udział w szkoleniach dotyczących tej tematyki. Pozostałe 36% oceniających swój stan wiedzy jako niewystarczający zwraca uwagę głównie na brak szczegółowych informacji w jaki sposób gospodarować zgodnie z zasadami integrowanej ochrony roślin.

Rolnicy, poproszeni o wskazanie podstawowych źródeł, z których to czerpią informacje dotyczące integrowanej ochrony roślin, wymieniają przede wszystkim służby doradztwa rolniczego, w tym szkolenia organizowane przez ośrodki doradztwa rolniczego (43%), jak również internet (25%) czy prasę rolniczą (18%), a w mniejszym stopniu telewizję, radio, publikacje naukowe czy też informacje uzyskane od innych rolników.

Znaczna większość badanych bardzo wysoko ocenia działania służb doradczych w zakresie informowania o powszechności oraz przedstawienia zasad stosowania integrowanej ochrony roślin. Wysoko oceniane są także liczne szkolenia z tego zakresu, spośród badanych ponad 75% z nich uczestniczyło w szkoleniach organizowanych przez lokalne ośrodki doradztwa rolniczego. Większość z nich ocenia te szkolenia jako podstawowe źródło informacji o działaniach związanych z integrowaną ochroną roślin. Wielu z nich wykazuje chęć do uczestnictwa w kolejnych szkoleniach, rozszerzających ich wiedzę na ten temat.

W kwestii stosowania chemicznych środków ochrony roślin w swoich gospodarstwach, wszyscy z badanych rolników wskazują niezbędność ich stosowania. Zapytani o wady i zalety stosowania chemicznych środków ochrony roślin, wśród najbardziej istotnych zalet wymieniają: wysoką ich skuteczność, szybkość działania, stosunkowo niski nakład pracy, ograniczenie kosztów produkcji czy też zwiększenie plonowania przy ich zastosowaniu. Natomiast jako najpoważniejsze wady wymieniają przede wszystkim szkodliwość środków chemicznych dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz degradację środowiska wynikającą z tak powszechnego ich stosowania. Poza tym pojawiają się głosy mówiące o niszczeniu pożytecznych owadów i roślin przez środki chemiczne, powstawanie odporności chorób i chwastów wynikające z ich stosowania a także kwestie ekonomiczne, wysokie koszty produkcji.

Mając za zadanie wskazanie podstawowych różnic między stosowaniem chemicznych środków ochrony roślin a integrowaną ochroną roślin, rolnicy wymieniają: ograniczenie stosowania chemicznych środków ochrony roślin (25%), uwzględnienie innych metod nie chemicznych przy stosowaniu zasad integrowanej ochrony roślin (25%), produkcję zdrowszej żywności przy powszechnym stosowaniu integrowanej ochrony roślin (8%), większa pracochłonność i nakłady pracy przy stosowaniu integrowanej ochrony roślin (7%), różnice w kosztach między tymi dwiema metodami (6%) oraz inne.

Rolnicy zapytani o to jakie czynniki decydują o podjęciu decyzji o wykonaniu zabiegów ochrony roślin w przeważającej większości wskazują wystąpienie chorób i szkodników po lustracji plantacji (54%). Często takim czynnikiem jest przekroczenie progów szkodliwości ekonomicznej (11%), jak również zaobserwowane zmniejszenie plonu czy stwierdzenie, że w obecnej sytuacji występuje brak możliwości stosowania innych metod.

W pytaniu mającym na celu określenie która z metod, stosowanie chemicznych środków ochrony roślin czy zasad integrowanej ochrony roślin, jest bardziej efektywna w gospodarstwie rolnym zdania są podzielone. Wśród zwolenników stosowania środków chemicznych pojawiają się głównie argumenty dotyczące wysokiej skuteczności, szybkości działania, prostej technologii ich stosowania, możliwości stosowania prewencyjnego, łatwości doboru dawki do rośliny oraz mniejsza czasochłonność. Z drugiej strony za stosowaniem zasad integrowanej ochrony roślin przemawiają, m.in. ograniczenie stosowania środków chemicznych, i co za tym idzie względy środowiskowe oraz ekonomiczne, metoda ta wymaga większych starań ale daje lepsze, długotrwałe efekty, sprzyja produkcji zdrowej żywności, pozwala ograniczyć wydatki, przy dokładnym monitoringu i stosowaniu zaleceń, np. płodozmian, właściwa agrotechnika.

Rolnicy, mający za zadanie wskazać zasady zapobiegania występowania organizmów szkodliwych zgodnie z założeniami integrowanej ochrony roślin wymieniają przed wszystkim:

- odpowiedni płodozmian - 30%;
- właściwe zabiegi agrotechniczne - 23%;
- dobór odpowiednich odmian - 19%;
- zrównoważone nawożenie - 13%;

- zakładanie zdrowych plantacji, zdrowy materiał siewny -7%;
- stosowanie zabiegów mechanicznych - 7%;
- ochronę pożytecznych gatunków, naturalnych wrogów szkodników - 3%;
- odpowiednie terminy stosowania chemicznych środków ochrony roślin - 3%;

Z wymienionych zasad rolnicy w swoich gospodarstwach powszechnie stosują przede wszystkim odpowiedni płodozmian (28%), właściwą agrotechnikę (28%), dobór odpowiednich odmian (26%) oraz zrównoważone nawożenie (13%).

Bardzo istotnym elementem produkcji rolnej, z punktu widzenia rolników, w ramach integrowanej ochrony roślin jest monitoring plantacji. Polega on na systematycznej i wnikliwej obserwacji aktualnych warunków pogodowych, ponieważ wielkość i jakość uzyskanego plonu w znacznym stopniu zależy od nich. Dla przeważającej większości badanych (92%) monitoring plantacji jest jednym z najbardziej istotnych działań podczas gospodarowania na polach, obserwacje te pozwalają we właściwy sposób i we właściwym terminie podjąć odpowiednie działania.

Równie ważną kwestią dla rolników jest odpowiednie przygotowanie i uzyskanie informacji przed podjęciem działań, wyborem metod ochrony. Działania takie powinny odbywać się z wykorzystaniem takich narzędzi jak wykorzystanie progów ekonomicznej szkodliwości organizmów szkodliwych wskazujących, kiedy wykonanie chemicznych zabiegów ochrony roślin jest ekonomicznie uzasadnione, praktyczne wykorzystanie wskazań wynikających z opracowań naukowych umożliwiających określenie optymalnych terminów wykonania chemicznych zabiegów ochrony roślin, w szczególności w oparciu o dane meteorologiczne oraz znajomość biologii organizmów szkodliwych (programów wspomagania decyzji w ochronie roślin) a także wykorzystanie informacji uzyskanych od osób świadczących usługi doradcze dotyczące metod ochrony roślin w zakresie realizacji wymagań integrowanej ochrony roślin oraz stosowania środków ochrony roślin.

Przeprowadzona ankieta pozwala przybliżyć jakie jest podejście rolników oraz w znacznym stopniu określić ich świadomość w ocenie zasad stosowania integrowanej ochrony roślin. Obraz ten z pewnością nie jest pełny, pozwala on określić spojrzenie rolników na pewne kwestie związane z ochroną roślin. Zdania rolników w kwestii powszechności i założeń integrowanej ochrony roślin często bywają podzielone, jednak z powyższego badania można wysnuć wniosek, iż ich stan wiedzy, co w dużym stopniu wpływa na ich świadomość postrzegania ochrony roślin, jest dość wysoki, co może dać podstawy do tego, iż współczesny rolnik świadomie dokonuje wyborów związanych z prowadzeniem działalności rolniczej i coraz częściej zwraca uwagę na problemy środowiskowe związane z jej intensyfikacją.